

TEISĖTŲ LŪKESČIŲ APSAUGA EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO PRAKTIKOJE

Audronė Gedmintaitė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedros doktorantė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 236 61 75
El. paštas: audrone.gedmintaitė@tf.stud.vu.lt

Straipsnyje nagrinėjama, kaip Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje yra suprantama ir vartojama sąvoka „teisėti lūkesčiai“. Teisėtų lūkesčių apsaugos doktrina ir taikymo dėsningumai atskleidžiami tiriant šios doktrinos kilmę ir raidą, turinio elementus bei Europos Žmogaus Teisių Teismo taikomą teisėtų lūkesčių apsaugos patikros metodologiją.

The article considers the ways in which the notion „legitimate expectations“ is interpreted and applied in the case law of the European Court of Human Rights. It begins with the evolution of the concept of legitimate expectations and its features. This is followed by analysis of the main principles guiding the judicial review concerning the protection of legitimate expectations as they have been developed by the European Court of Human Rights.

Įvadas

Lietuvos visuomenei išgyvenant pasitikėjimo valstybės institucijomis krizę¹, teisėtų lūkesčių apsaugos doktrina pagrįstai gali būti įvardijama vienu iš šališkos ir nenusipėjamos valdžios priešnuodžių. Ši doktrina postuluoja, kad valstybės institucijos yra saistomos prisiimtų įsipareigojimų, o individas, gera valia pasiklojęs valstybe, neturėtų dėl to patirti neigiamų padarinių. Siekiant stiprinti individų pasitikėjimą viešąja valdžia ir riboti jos galimybes piktnaudžiauti įgaliojimais, yra svarbu užtikrinti, kad asmuo, kuriam valstybės institucijos suteikė konkrečių garantijų, galėtų veiksmingai remtis teisėtų lūkesčių apsaugos principu.

Teisėtų lūkesčių apsaugos doktrina Lietuvos teisėje įsitvirtino kaip bendrasis teisės principas. Nors teisėtų lūkesčių apsaugos principo taikymas, kuris visų pirma sietinas su šios kategorijos įvardijimu Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje², teismų praktikoje

¹ Tokią išvadą suponuoja 2006–2013 metais dienraštyje „Lietuvos rytas“ skelbtų „Vilmorus“ apklausų apie gyventojų pasitikėjimą Lietuvos institucijomis rezultatai.

² Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2001 m. liepos 12 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo 4 straipsnio 1 ir 2 dalių, 5 straipsnio 1 ir 3 dalių, 7 straipsnio 3 dalies 1 punkto, 4, 5 ir 6 dalių, šio įstatymo priedėlio ii skirsnio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 6 priedėlio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo pakeitimo įstatymo 9 straipsnio, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 29 d. nutarimo Nr. 499 „Dėl valstybinės valdžios, valstybės valdymo ir teisėsaugos organų vadovų bei kitų pareigūnų laikinos bandomosios darbo apmokėjimo tvarkos“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimo Nr. 666 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros sistemos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento pareigūnų bei kitų darbuotojų darbo apmokėjimo“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 62-2276; atitaisyamas – 2001, nr. 86.

2001–2005 m.³ buvo gana ribotas ir nedrąsus, pastaraisiais metais ši doktrina sparčiai vystėsi ir tapo vienu iš svarbiausių norminių teisės aktų bei administracinių sprendimų pagrįstumo ir teisėtumo patikros kriterijų⁴. Pamažu pradėjo gausėti ir mokslinių tyrimų, skirtų teisėtų lūkesčių apsaugos principo sampratai bei taikymo ypatumams. Lietuvos teisės moksle analizuoti konstitucinio teisėtų lūkesčių apsaugos principo aspektai⁵, šio principo taikymo galimybės bendrojoje administracinėje teisėje⁶, administracinėje teise⁷ bei specialiose administracinės teisės srityse, pvz., socialinės apsaugos teisėje⁸, teritorijų planavimo srityje⁹. Dar daugiau teisės mokslininkų dėmesį patraukė Europos Sąjungos teisėje formuojama teisėtų lūkesčių apsaugos principo samprata¹⁰. Pastaroji mokslinių tyrimų kryptis rodo Europos viešosios teisės moksle vyraujančią tendenciją teisėtų lūkesčių apsaugos doktriną daugiausiai analizuoti Europos Sąjungos teisės aspektu¹¹. Vis dėlto teisėtų lūkesčių samprata, taikant Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos¹² (toliau – ir Europos žmogaus teisių konvencija, Konvencija) nuostatas, Lietuvos teisės moksle iki šiol nebuvo tirta¹³. Tyrimai, tiesiogiai skirti teisėtų

³ Apžvelgiamo laikotarpio pradžia pasirinkta, atsižvelgus į konstitucinėje jurisprudencijoje fiksuojamą teisėtų lūkesčių apsaugos principo pripažinimą 2001 m. bei pirmąsias nuorodas į teisėtų lūkesčių apsaugos principą teismų praktikoje (Lietuvos teismų informacinės sistemos LITEKO duomenys [interaktyvus. Žiūrėta 2013 m. lapkričio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/detalipaieska.aspx>>).

⁴ Pavyzdžiui, 2002–2005 metais Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas teisėtų lūkesčių apsaugos principu rėmėsi vidutiniškai penkiolikoje administracinių bylų per metus. Tuo metu vėlesniais metais šio teismo sprendimų motyvuose nuorodų į teisėtų lūkesčių apsaugos principą padaugėjo vidutiniškai daugiau nei septynis kartus (Lietuvos teismų informacinės sistemos LITEKO duomenys <...>).

⁵ ŠILEIKIS, E. Teisėtų lūkesčių principas ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija. *Konstitucinė jurisprudencija*, 2010, Nr. 3, p. 236–255; ŽALTAUSKAITĖ-ŽALIMIENĖ, S. Teisinio saugumo principas ir Lietuvos Respublikos Konstitucija. Iš *Lietuvos Respublikos Konstitucijos dvidešimtmis: patirtis ir iššūkiai*: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Sudarytojai E. Kūris ir E. Masnevaitė. Klaipėda: Lietuvos notarų rūmai, 2012, p. 136–155; KARGAUDIENĖ, A. Teisėtų lūkesčių (apsaugos) principas. Iš *Viešosios teisės tyrimai: de jure ir de facto problematika*: mokslo studija. Atsakingasis redaktorius G. Mesonis. Vilnius: Leidykla MES, 2013, p. 126–140; BAKAVECKAS, A., et al. *Lietuvos administracinė teisė: Bendroji dalis*: Mykolo Romerio universiteto vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, p. 241–243.

⁶ PRANEVIČIENĖ, B. Teisėtų lūkesčių principo esmė ir teisėtų lūkesčių apsaugos galimybės administraciniuose teismuose. Iš *Administraciniai teismai Lietuvoje: nūdienos iššūkiai*: kolektyvinė monografija, skirta Lietuvos administracinių teismų dešimtmečiui. Atsakingasis redaktorius V. Valančius. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2010, p. 213–227; PRANEVIČIENĖ, B. The Concept of Legitimate Expectations and Problems of Implementation of the Principle of Legitimate Expectations in Lithuania. *Administrative un Kriminalla Justicija, Latvijas Policijas akademijas zinatniski teoretiks žurnals*, 2007, Nr. 3, p. 50–60; BAKAVECKAS, A. *Administracinė teisė: teorija ir praktika. I dalis*: vadovėlis. Vilnius: MES, 2012, p. 112–116.

⁷ PAUŽAITĖ-KULVINSKIENĖ, J. *Administracinė justicija: teorija ir praktika*: monografija. Vilnius: Justitia, 2005, p. 143–147.

⁸ TAMINSKAS, A. Galimybės riboti įgytąsias socialines teises interpretavimas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Konstitucinė jurisprudencija*, 2010, Nr. 2, p. 150–165.

⁹ PRANEVIČIENĖ, B.; MIKALAUSKAITĖ-ŠOSTAKIENĖ, K. Guarantee of Principles of Legitimate Expectations, Legal Certainty and Legal Security in the Territorial Planning Process. *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(2), p. 643–656.

¹⁰ PRANEVIČIENĖ, B. Teisėtų lūkesčių principo samprata ir teisėtų lūkesčių apsaugos modeliai Europos Sąjungos administracinėje erdvėje. *Jurisprudencija*, 2007, t. 6(96), p. 43–49; ŽALTAUSKAITĖ-ŽALIMIENĖ, S. Teisinio saugumo principas ir Lietuvos Respublikos Konstitucija. Iš *Lietuvos Respublikos Konstitucijos dvidešimtmis: patirtis ir iššūkiai*: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Sudarytojai E. Kūris ir E. Masnevaitė. Klaipėda: Lietuvos notarų rūmai, 2012, p. 136–155; VALANČIUS V.; KAVALNĖ, S. *Europos Sąjungos teisės įgyvendinimas Lietuvos administracinėje teisėje*: monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 101–113.

¹¹ CRAIG, P. *EU Administrative Law*. New York: Oxford University Press, 2006, p. 607–654; SCHØNBERG, S. *Legitimate Expectations in Administrative Law*. Oxford: Oxford University Press, 2000. THOMAS, R. *Legitimate Expectations and Proportionality in Administrative Law*. Oxford: Hart Publishing, 2000 ir kt.

¹² 1950 m. lapkričio 4 d. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolais Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 96-3016.

¹³ Šiame kontekste reikia pažymėti, kad teisėtų lūkesčių klausimas paprastai aptariamas tik kaip platesnio mokslinio tyrimo, skirto nuosavybės teisių apsaugai, remiantis Europos žmogaus teisių konvencijos nuostatomis, dalis. JOCIENĖ, D.;

lūkesčių apsaugai Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje, ypač reti ir užsienio mokslininkų darbuose¹⁴.

Nepaisant kompleksinį požiūrį aptariama tematika pristatančių mokslinių tyrimų trūkumo, neabejotina, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje formuojamos nuostatos daro reikšmingą įtaką žmogaus teisių, kuriomis, be kita ko, grindžiami asmens teisėti lūkesčiai, apsaugos standartų raidai nacionalinės teisės sistemose. Todėl iš tiesų verta atkreipti dėmesį į tai, kokie teisėtų lūkesčių apsaugos doktrinos turinio elementai yra išskiriami ir kaip jie traktuojami Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje.

Atsižvelgus į tai šio straipsnio tikslas yra užpildyti mokslinių tyrimų, analizuojančių teisėtų lūkesčių apsaugos doktriną, taikant Europos žmogaus teisių konvenciją, spragą. Šiuo tikslu svarbu ištyrėti teisėtų lūkesčių apsaugos doktrinos, taikant Europos žmogaus teisių konvenciją, kilmę ir raidą, atskleisti pagrindinius jos turinio elementus, taikymo dėsningumus ir intensyvumą arba ekstensyvumą¹⁵. Įvertinus tai, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo taikomos teisėtų lūkesčių apsaugos epicentre – Europos žmogaus teisių konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnis¹⁶, tyrimo objekto turinį sudaro bylų, susijusių su nuosavybės teisių apsauga, analizė¹⁷. Nurodyto tikslo ir uždavinių tyrime siekiama kompleksiskai taikant sisteminį, analitinį, loginį, aprašomąjį ir kitus teisės aiškinimo metodus.

ČILINSKAS, K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005.

¹⁴ Šiuo aspektu pažymėtinas kompleksinį požiūrį į teisėtų lūkesčių apsaugą, taikant Europos žmogaus teisių konvencijos nuostatas, pristatantis P. Popelier tyrimas (PEPELIER, P. Legitimate Expectations and the Law Maker in the Case Law of the European Court of Human Rights. *European Human Rights Law Review* 10, 2006, p. 10–24). Vis dėlto, žvelgiant į užsienio mokslininkų publikacijas matyti, kad teisėtų lūkesčių apsauga Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje daugiausia analizuojama fragmentiškai, pavyzdžiui, aptariant konkrečios susitariančiosios valstybės nacionalinei teisei aktualius sprendimus. Šioje srityje paminėtini Jungtinės Karalystės teisės mokslininkų straipsniai, be kita ko, analizuojantys, kokią įtaką *ultra vires* doktrinai taikyti nacionalinėje teisėje turi Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai, priimti *Stretch* byloje (Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2003 m. birželio 24 d. sprendimas byloje *Stretch prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 44277/98) bei *Pine Valley* byloje (Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1991 m. lapkričio 29 d. sprendimas byloje *Pine Valley Developments Ltd ir kiti prieš Airiją*, pareiškimo Nr. 12742/87, Series A no. 222, p. 23). Šiuo klausimu žr. HANNETT, S.; BUSCH, L., *Ultra vires* representations and illegitimate expectations. *Public Law*, 2005, Win., p. 729–739; BLUNDELL, D. *Ultra vires* Legitimate Expectations. *Judicial Review* 10, 2005, p. 147–155; UNDERWOOD, A. Legitimate Expectation: Current Issues. *Judicial Review* 11, 2006, p. 294–297; STEELE, I. Substantive legitimate expectations: striking the right balance? *Law Quarterly Review* 121, 2005, p. 300–328; VANDERMAN, Y. *Ultra vires* Legitimate Expectations: An Argument for Compensation. *Public Law*, 2012, p. 85–104. Šiame kontekste taip pat reikia paminėti, kad teisėtų lūkesčių, kaip nuosavybės dalies, klausimas glaustai apžvelgiamas mokslo studijose, analizuojančiose Konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnio taikymo ypatumus. Šiuo aspektu žr., pvz., HARRIS, D., et al. *Law of the European Convention on Human Rights*. New York: Oxford University Press, 2009; WHITE, R.; OVEY, C. *The European Convention on Human Rights*. New York: Oxford University Press, 2010.

¹⁵ Pažymėtina, kad pastarasis aspektas, be kita ko, išskiriamas, remiantis E. Šileikio nurodytais konstitucinių principų nagrinėjimo elementais (ŠILEIKIS, E. Teisėtų lūkesčių principas <...>, p. 236.) Autorės nuomone, šiuo požiūriu (pjūviu) galima nagrinėti ir Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje formuojamą teisėtų lūkesčių apsaugos doktriną. Teisinė kategorija „intensyvumas arba ekstensyvumas“ pasitelkiama, siekiant atskleisti doktrinos taikymo sritį ir jos ribas.

¹⁶ Konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnis, garantuojantis nuosavybės apsaugą, yra dominuojantis teisėtų lūkesčių apsaugos pagrindas. Teisėtų lūkesčių apsaugos atvejai, remiantis kitais Konvencijos straipsniais, yra reti. Tarp šių išimčių paminėtinas Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. vasario 7 d. sprendimas byloje *Mursel Eren prieš Turkiją*, pareiškimo Nr. 60856/00, kuriame Teismas teisėtus lūkesčius pripažino, taikydamas Konvencijos Pirmojo protokolo 2 straipsnį, užtikrinantį teisę į mokslą. Teismas konstatavo, kad įtvirtintas teisinis reguliavimas leido *bona fide* studentui suformuoti teisėtus lūkesčius, kad jis galės studijuoti universitete programą, kuriai lankyti reikalingam rezultatui jis išlaikė atitinkamą egzaminą. Teisėtų lūkesčių apsaugos klausimas taip pat keltas taikant Konvencijos 8 straipsnį, garantuojantį teisę į šeimos ir privataus gyvenimo gerbimą (žr., pvz., Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. birželio 28 d. sprendimą byloje *Nunez prieš Norvegiją*, pareiškimo Nr. 55597/09).

¹⁷ Minėta, kad teisėtų lūkesčių apsaugos doktrina mokslinėje teisės literatūroje labiau nagrinėjama, atskleidžiant tam tikrus jos požymius. Ši aplinkybė suponuoja tai, kad straipsnyje nurodyto tikslo ir uždavinių iš esmės siekiama, analizuojant pirminius šaltinius – Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimus.

Pažymėtina, kad šiuo tyrimu nėra siekiama išsamiai įvertinti, kokių mastu Europos Žmogaus Teisių Teismo formuojama teisėtų lūkesčių apsaugos doktrina lemia Lietuvos teisinio reguliavimo turinį bei jo įgyvendinimą ir kaip jos elementai atsispindi nacionalinių teismų jurisprudencijoje. Vis dėlto, atsižvelgus į tai, kad teisėtų lūkesčių apsaugos klausimas Europos Žmogaus Teisių konvencijos taikymo srityje Lietuvai jau įgijo *asmeninę* dimensiją, Europos Žmogaus Teisių Teismui priėmus sprendimus bylose *Pyrantienė*¹⁸, *Nekvedavičius*¹⁹ bei *Jasiūnienė*²⁰ prieš Lietuvą²¹, manytina, šio tyrimo kontekste esant prasminga bent glaustai apžvelgti šiuose sprendimuose suformuluotas pagrindines teisėtų lūkesčių apsaugos nuostatas.

1. Teisėtų lūkesčių samprata Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje

Atskleidžiant teisėtų lūkesčių apsaugos sampratą Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje, pirmiausia reikia pažymėti, kad teisėti lūkesčiai nėra pripažįstami autonomine koncepcija. Jie visada turi būti grindžiami viena iš Konvencijoje įtvirtintų teisių, o ši teisė savo ruožtu taip pat privalo būti pakankamai reali pareiškėjo atžvilgiu. Teismo praktikoje ypač pabrėžiamas reikalavimas teisėtus lūkesčius grįsti realiomis teisėmis ar interesais arba realia galimybe šias teises įgyti ateityje. Šį reikalavimą rodo ne kartą Teismo praktikoje pakartota doktrininė nuostata, jog teisėti lūkesčiai turi būti konkretesni nei paprasta viltis²². Šiuo klausimu Teismas taip pat yra pabrėžęs, kad tarp paprastos vilties, kad ir kokia ta viltis būtų suprantama, ir teisėto lūkesčio, kurio prigimtis yra konkretesnė nei paprasta viltis ir kuris remiasi teisės nuostata arba teisės aktu, tokiu kaip antai teismo sprendimas, yra skirtumas²³. Vadinasi, tais atvejais, kai Teismas nustato, kad pareiškėjo teisės ar reikalavimai nėra pakankamai realūs, jis konstatuoja, jog pareiškėjas turi ne teisėtus lūkesčius, o viltį²⁴ arba paprastus lūkesčius²⁵.

Teisėtų lūkesčių apsaugos doktrina gali būti veiksmingai remiamasi tiek ginčijant individualius administracinius sprendimus, tiek bendruosius aktus. Šiuo požiūriu teisėtų lūkesčių apsauga yra glaudžiai susijusi su teisinio reguliavimo negaliojimo grįžtamojo principo taikymu²⁶. Tačiau teisėtus lūkesčius gali pažeisti ne tik retrospektyvus teisės aktų taikymas, bet ir teisinio reguliavimo pakeitimų

¹⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2013 m. lapkričio 12 d. sprendimas byloje *Pyrantienė prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 45092/07.

¹⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2013 m. gruodžio 10 d. sprendimas byloje *Nekvedavičius prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 1471/05.

²⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2003 m. kovo 6 d. sprendimas byloje *Jasiūnienė prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 41510/98.

²¹ Taip pat žr. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. birželio 30 d. sprendimą dėl priimtumo byloje *Shub prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 17064/06 ir 2002 m. gruodžio 5 d. sprendimą dėl priimtumo byloje *The Synod College of the Evangelical Reformed Church of Lithuania prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 44548/98.

²² Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2011 m. gruodžio 8 d. sprendimas byloje *Althoff ir kiti prieš Vokietiją*, pareiškimo Nr. 5631/05.

²³ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. spalio 23 d. sprendimas byloje *Gjonbocari ir kiti prieš Albaniją*, pareiškimo Nr. 10508/02.

²⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2006 m. liepos 6 d. sprendimas byloje *Zhigalev prieš Rusiją*, pareiškimo Nr. 54891/00.

²⁵ Europos žmogaus teisių komisija. 1979 m. gruodžio 13 d. sprendimas dėl priimtumo byloje *X prieš Vokietijos Federacinę Respubliką*, pareiškimo Nr. 8410/78, D.R. 18, p. 216. Šiuo klausimu taip pat žr. HARRIS, D., et al. *Law of the European Convention on Human Rights*, p. 657.

²⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo didžioji kolegija. 2005 m. spalio 6 d. sprendimas byloje *Maurice prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 11810/03, ECHR 2005-IX; taip pat žr. Europos Žmogaus Teisių Teismo didžiosios kolegijos 2005 m. spalio 6 d. sprendimą byloje *Draon prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 1513/03; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. gegužės 31 d. sprendimą byloje *Maggio ir kiti prieš Italiją*, pareiškimo Nr. 46286/09; 2005 m. lapkričio 8 d. sprendimą byloje *Kechko prieš Ukrainą*, pareiškimo Nr. 63134/00.

taikymas ateities atžvilgiu²⁷. Nepaisant to, klasikine ir prioritetine teisėtų lūkesčių apsaugos sritimi pripažintinas individualių administracinių sprendimų, susijusių su nuosavybės teisėmis, ginčijimas. Tokią išvadą pirmiausia suponuoja teisėtų lūkesčių apsaugos doktrinos Teismo praktikoje formavimosi ypatumai.

Žvelgiant į teisėtų lūkesčių apsaugos Europos Žmogaus Teisių Teisme pradžia Europos valstybių teisės sistemų²⁸ ir Europos Sąjungos teisės²⁹ kontekste, galima teigti, kad ši koncepcija Europos Žmogaus Teisių Teisme suvokta šiek tiek uždelstai – šia sąvoka pareiškėjai pradėjo remtis devintajame praėjusio šimtmečio dešimtmetyje, o oficialiai teisėtų lūkesčių apsauga kaip sudedamoji nuosavybės teisių dalis Europos Žmogaus Teisių Teismo pripažinta tik dešimtajame dešimtmetyje (1991 m.).

Sąvoka „teisėti lūkesčiai“ nuosavybės teisių apsaugos kontekste pirmą kartą pavartota Europos žmogaus teisių komisijos (toliau – ir Komisija) 1984 m. spalio 3 d. *Batelaan ir Huiges prieš Nyderlandų Karalystę* sprendime dėl pareiškimo priimtinum³⁰. Komisija nusprendė, kad pareiškėjų (medikų) licencijos platinti vaistus, nors ir suteiktos neribotam laikui, galėjo būti atšauktos³¹, jei priežastis, dėl kurios jos buvo išduotos – poreikis platinti vaistus, išnyksta. Atsižvelgus į tai, kad ginčo vietovėje atidaryta vaistinė, nebeliko viešojo intereso, jog vaistus platintų medikai. Todėl, Komisijos vertinimu, pareiškėjai negalėjo turėti pagrįstų ir teisėtų lūkesčių tęsti veiklą, išnykus sąlygoms, dėl kurių licencija buvo išduota. Analogiškas išvadas Komisija padarė byloje *Pudas prieš Švediją* dėl leidimo teikti vežimo paslaugas³² bei *M. prieš Vokietiją* byloje dėl leidimo teikti medicinos paslaugas³³. Nors minėtais Komisijos sprendimais pareiškimai galiausiai pripažinti nepriimtinais, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad Komisija neatmetė galimybės, jog pareiškėjai, ginčydami sprendimą atšaukti išduotą licenciją, tam tikrais atvejais gali pagrįstai remtis teisėtų lūkesčių apsauga. Šiuo aspektu Komisija pažymėjo, kad tai, ar licencija verstis tam tikra ūkine veikla suteikia pareiškėjui teisę remtis Konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnio nuostatomis, *inter alia* priklausys nuo to, ar licencija gali būti laikoma sukūrusia pareiškėjui pagrįstą ir teisėtą lūkestį dėl jos tęstinio pobūdžio ir galimybės tęsti naudą atnešančią licencijuojamą veiklą. Atsižvelgus į tai, ši pareiškimų grupė gali pagrįstai būti laikoma žyminčia teisėtų lūkesčių apsaugos pradžia, taikant Europos žmogaus teisių konvencijos nuostatas.

Prirėkė beveik dešimtmečio nuo pirmųjų nesėkmingų pareiškėjų bandymų remtis teisėtų lūkesčių apsaugos doktrina, kad teisėtų lūkesčių apsauga būtų pripažinta Europos Žmogaus Teisių Teismo. Nepaisant to, kad pirmą kartą sąvoka „teisėti lūkesčiai“ Teismo praktikoje pavartota *Fredin prieš Švediją*

²⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2004 m. spalio 12 d. sprendimas byloje *Kjartan Asmundsson prieš Islandiją*, pareiškimo Nr. 60669/00, ECHR 2004-IX.

²⁸ Europos šalių teisės sistemose teisėtų lūkesčių apsaugos principo pradžia fiksuojama praėjusio šimtmečio 4–6 dešimtmečiais, o principo suponuojamų reikalavimų taikymo suaktyvėjimas siejamas su septintuoju dešimtmečiu. 2012 m. spalio 11–12 d. Bergensio universitetas (Norvegija) kartu su Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law rengtos tarptautinės konferencijos „The Protection of Legitimate Expectations under Administrative Law“, vykusios Bergene, Norvegijoje, medžiaga; taip pat žr. SCHWARZE, J. *European Administrative Law*. London: Sweet & Maxwell; Luxembourg: Office for Official Publications of The European Communities, 2006, p. 868–870.

²⁹ Europos Sąjungos teisėje teisėtų lūkesčių apsaugos principas pripažintas šeštajame praėjusio šimtmečio dešimtmetyje. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1957 m. liepos 12 d. sprendimas, *Dineke Algera, Giacomo Cicconardi, Simone Coutraud, Ignazio Genuardi, Félicie Steichen prieš Common Assembly of the European Coal and Steel Community sujungtose bylose 7/56, 3/57 to 7/57, ECR 39*.

³⁰ Europos žmogaus teisių komisija. 1984 m. spalio 3 d. sprendimas dėl priimtinum byloje *Batelaan ir Huiges prieš Nyderlandus*, pareiškimo Nr. 10438/83, D.R. 41, p. 170.

³¹ Sąvoka „atšaukimas“ žymi administracinio sprendimo, kuriuo viešojo administravimo subjekto iniciatyva panaikinamas galutiniu tapęs administracinis sprendimas, priėmimą.

³² Europos žmogaus teisių komisija. 1984 m. gruodžio 5 d. sprendimas dėl priimtinum byloje *Pudas prieš Švediją*, pareiškimo Nr. 10426/83, D.R. 40, p. 234.

³³ Europos žmogaus teisių komisija. 1985 m. spalio 7 d. sprendimas dėl priimtinum byloje *M. prieš Vokietiją*, pareiškimo Nr. 10748/84, D.R. 44, p. 203.

byloje³⁴, oficialiai³⁵ sąvoką „teisėti lūkesčiai“ formuojančių pripažįstamas 1991 m. sprendimas *Pine Valley Developments Ltd prieš Airiją* byloje³⁶. Šioje byloje Teismas konstatavo, kad teisėti lūkesčiai pareiškėjui susiformavo, valstybės institucijai išdavus teritorijų planavimo leidimą. Šis leidimas paskatino pareiškėją nusipirkti ginčo žemę, siekiant vykdyti investicinę veiklą. Teritorijų planavimo leidimas, kuris negalėjo būti atšaukiamas jį išdavusios institucijos, Teismo pripažintas pareiškėjo nuosavybės sudedamąja dalimi³⁷.

Atsižvelgus į tai, kas paminėta, pirmąjį teisėtų lūkesčių apsaugos doktrinos vystymosi etapą, chronologiškai apibrėžiamą praėjusio šimtmečio 9–10 dešimtmečiais, galima pagrįstai sieti su sąvokos „teisėti lūkesčiai“ pripažinimu sudedamąja nuosavybės dalimi. Šiame kontekste reikia atkreipti dėmesį, kad pirmieji pareiškimai, kuriuose remtasi teisėtų lūkesčių apsauga, aktyviausiai teikti bylose prieš Nyderlandus, Švediją, Vokietiją. Ši aplinkybė nelaikytina atsitiktine – minėtos šalys taiko plačią žmogaus teisių apsaugos sampratą, o teisėtų lūkesčių apsauga Nyderlanduose ir Vokietijoje pripažinta dar praėjusio šimtmečio 4–6 dešimtmečiais³⁸. Dėsningas ir teisinis kontekstas, kuriame pirmą kartą remtasi šia doktrina. Administracinių sprendimų atšaukimas – klasikinė teisėtų lūkesčių apsaugos principo taikymo sritis. Kaip tik su šiuo teisiniu kontekstu siejama teisėtų lūkesčių apsaugos pradžia Vokietijos teisėje, su kuria teisės moksle paprastai siejama aptariamoms koncepcijoms kilmė³⁹. Tačiau teisėtų lūkesčių apsaugos Teismas nesiejo nei su teisinės valstybės, nei teisinio saugumo principais, iš kurių ji paprastai išvedama⁴⁰. Teisėtų lūkesčių apsauga pirmiausia buvo grindžiama nuosavybės teisių, kurias garantuoja Konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnio nuostatos, apsauga. Iki šiol tai yra pagrindinis teisėtų lūkesčių apsaugos taikymo pagrindas.

Nors pradinis teisėtų lūkesčių apsaugos doktrinos formavimosi etapas buvo laipsniškas procesas, tolesnė doktrinos raida vertintina kaip gerokai spartesnė. Nuo 2000 m. teisėtų lūkesčių apsaugos doktrinos taikymas Europos Žmogaus Teisių Teisme praktikoje tapo pastebimai intensyvesnis. Greta pirmųjų bylų, susijusių su įvairių licencijų (leidimų) verstitis tam tikra ūkine veikla atšaukimu, teisėtų lūkesčių apsaugos klausimas tapo aktualus teritorijų planavimo ir statybų, aplinkos apsaugos, restitucijos ir socialinės apsaugos srityse. Plėtėsi ne tik sričių, kuriose pareiškėjai veiksmingai galėjo remtis teisėtų lūkesčių apsauga, sąrašas, kito ir teisėtų lūkesčių apsaugos samprata.

Pastarojo dešimtmečio Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika verčia diskutuoti teisėtų lūkesčių apsaugos ekstensyvumo klausimu. Teismas peržengė tradicinės teisėtų lūkesčių apsaugos doktrinos ribas, pripažindamas *ultra vires* (arba *contra legem*) teisėtų lūkesčių apsaugą. Teismo praktikoje pri-

³⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1991 m. vasario 18 d. sprendimo byloje *Fredin prieš Švediją (Nr. 1)*, pareiškimo Nr. 12033/86, Series A no. 192, 54 paragrafas. Byloje konstatuota, kad pareiškėjai negalėjo turėti teisėtų lūkesčių pratęsti žvyro karjero eksploatavimo leidimą, atsižvelgus į įstatyme įtvirtintą nuostatą, jog leidimas suteikiamas 10 metų.

³⁵ *Kopecký* byloje Teismas tiesiogiai įvardijo *Pine Valley Developments Ltd* sprendimą, kaip suformavusį sąvoką „teisėti lūkesčiai“. Europos Žmogaus Teisių Teismo didžiosios kolegijos 2004 m. rugsėjo 28 d. sprendimo byloje *Kopecký prieš Slovakiją*, pareiškimo Nr. 44912/98, ECHR 2004-IX, 45 paragrafas.

³⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Pine Valley Developments Ltd ir kiti prieš Airiją*, pareiškimo Nr. 12742/87, 51 paragrafas.

³⁷ Tikslumo dėlei reikia pažymėti, kad Teismas, nors ir pripažino, jog pareiškėjai turėjo teisėtų lūkesčių, tačiau, atsižvelgęs į tai, kad pareiškėjai žinojo apie vietos valdžios prieštaravimus dėl teritorijos planavimo žaliwoje juostoje, savarankiško Konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnio pažeidimo nekonstatavo. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimu byloje *Pine Valley Developments Ltd ir kiti prieš Airiją*, pareiškimo Nr. 12742/87, 59 paragrafas.

³⁸ Tarptautinės konferencijos „The Protection of Legitimate Expectations under Administrative Law“ metu paskelbto R. Schlossels ir L. A. Kjelleveld-Hoegee pranešimo „The Protection of Legitimate Expectations under Netherlands Administrative Law“; H. Wenander pranešimo „The Protection of Legitimate Expectations under Swedish Administrative Law“; D. Zacharias pranešimo „The Protection of Legitimate Expectations under Administrative Law in Germany“ medžiaga.

³⁹ SCHWARZE, J. *European Administrative Law*, p. 869; POPELIER, P. Legitimate expectations <...>, p. 10.

⁴⁰ SCHWARZE, J. *European Administrative Law*, p. 867, 872; POPELIER, P. Legitimate expectations <...>, p. 10.

pažįstama, kad teisėtų lūkesčių šaltiniu gali būti ir teisei prieštaraujančios situacijos, o iš valstybės gali būti reikalaujama taikyti nacionalinę teisę *contra legem*, kad būtų apsaugoti asmens teisėti lūkesčiai. Šioje srityje teisėtų lūkesčių apsaugos sampratos, taikant Konvencijos nuostatas, formavimuisi reikšmingą įtaką padarė *Stretch* byla⁴¹. Šioje byloje Teismas nusprendė, kad pareiškėjas, kuris su valstybės institucija sudarė komercinės paskirties žemės nuomos sutartį, numatant galimybę ją pratęsti dar 21 metams, turėjo bent jau teisėtą lūkestį, kad šią sutartį bus galima atnaujinti. Tuo metu valstybės teiginiai, kad pratęsimo sąlyga negalėjo būti įgyvendinama, nes vietos institucija viršijo savo įgaliojimus nustatydamą minėtą sutarties pratęsimo galimybę, buvo atmeti remiantis proporcingumo principu. Atsižvelgus į tai, kad valstybės institucija neturėjo įgaliojimų atnaujinti sutarties, teisėtų lūkesčių apsauga *Stretch* byloje susiklosčiusiomis aplinkybėmis iš esmės reiškė teisėtumo principo išimtį. Iš tiesų reikia pripažinti, kad *ultra vires* teisėtų lūkesčių apsaugai taikyti *Stretch* byloje buvo susiklosčiusios ypač palankios aplinkybės: 1) nebuvo jokių duomenų, leidžiančių manyti, kad pareiškėjas nesilaikė geros valios principo; 2) nenustatyta, kad sutarties atnaujinimas būtų turėjęs neigiamą įtaką tretiesiems asmenims ar viešajam interesui; 3) pareiškėjo teisėtų lūkesčių apsaugą nulėmė ir ta aplinkybė, kad valstybė nebuvo numačiusi jokio kompensacinio mechanizmo, neįgyvendinus sutarties atnaujinimo sąlygos. Remiantis *Stretch* bylos nuostatomis teisės moksle ne kartą pažymėta, kad *ultra vires* doktrina pati savaime nebėra pakankamas pagrindas, galintis pateisinti teisėtų lūkesčių nepaisymą⁴². Tokiu būdu *Stretch* byloje suformuotos nuostatos vertinamos kaip galimybė įgyvendinti veiksmingą pažeistų teisių gynbos priemonę, neatsižvelgiant į tai, ar įsipareigojimus atitinkama valstybės institucija priiima *ultra vires*⁴³.

Stretch byla nebuvo pavienis atvejis. Tai, kad Konvencija saugo tokius lūkesčius, kurie formuojasi tam tikrai valstybės institucijai peržengus kompetencijos ribas ir priėmus administracinius aktus (plačiuoju požiūriu) *contra legem*, vėliau buvo patvirtinta ne kartą. Štai keletas pavyzdžių. *N. A. ir kiti* byloje⁴⁴ pripažinta, kad valstybės institucijos galėjo sukurti pareiškėjui teisėtus lūkesčius vykdyti investicinę veiklą (viešbučių verslą) saugomojoje teritorijoje, nors šioje teritorijoje bet kokios statybos buvo draudžiamos. *Öneryildiz* byloje⁴⁵ Turkija įpareigota sumokėti kompensaciją už pareiškėjo patirtą žalą, kilusią sprogimo metu sugriuvus pareiškėjo savavališkai valstybės žemėje pastatytoms lūšnoms. *Fedorenko* byloje⁴⁶ pareiškėjas teisėtą lūkestį grindė sutarties dėl namo pardavimo nuostatomis, kurias valdžios institucijos nustatė viršijusios savo įgaliojimus. *Ukraine-Tyumen* byloje⁴⁷ nustatyta, kad pareiškėjas įgijo pastatą kaip mokesčių už jo turimas akcijas, nežinodamas, kad valstybės institucija neturėjo teisės perduoti pastatą. Šiomis aplinkybėmis Teismas konstatavo, kad pareiškėjas mažų mažiausiai turėjo teisėtą lūkestį, kad jis galės naudotis pastatu komerciniais tikslais. Tuo metu *Muñoz*

⁴¹ Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Stretch prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 44277/98.

⁴² Šiuo aspektu D. Blundell pažymi, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas *Stretch* byloje nebeleidžia nacionalinėms valstybės institucijoms traktuoti *ultra vires* doktrinos kaip kozirių kortos. BLUNDELL, D. *Ultra Vires* Legitimate Expectations, p. 152; taip pat žr. VANDERMAN, Y. *Ultra Vires* Legitimate Expectations <...>, p. 90; UNDERWOOD, A. Legitimate Expectation: Current Issues, p. 296. *A contrario* žr. HANNETT, S., BUSCH, L. *Ultra vires* representations <...>, p. 736–739.

⁴³ VANDERMAN, Y. *Ultra Vires* Legitimate Expectations <...>, p. 89, 101.

⁴⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2005 m. spalio 11 d. sprendimas byloje *N. A. ir kiti prieš Turkiją*, pareiškimo Nr. 37451/97, ECHR 2005-X.

⁴⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo didžioji kolegija. 2004 m. lapkričio 30 d. sprendimas byloje *Öneryildiz prieš Turkiją*, pareiškimo Nr. 48939/99, ECHR 2004-XII.

⁴⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2006 m. birželio 1 d. sprendimas byloje *Fedorenko prieš Ukrainą*, pareiškimo Nr. 25921/02.

⁴⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. lapkričio 22 d. sprendimas byloje *Ukraine-Tyumen prieš Ukrainą*, pareiškimo Nr. 22603/02.

Díaz byloje⁴⁸ konstatuota, kad pareiškėja, susituokusi pagal romų tradicijas, tačiau nesilaikiusi teisės aktų reikalavimo registruoti civilinę santuoką, turėjo teisėtą lūkestį, jog ji yra teisėta vyro sutuoktinė, ir todėl turi teisę gauti socialines išmokas.

Ši Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos kryptis suponuoja mintį, kad pamažu teisėtų lūkesčių apsaugos doktrina įgauna vis ekstensyvesnį pobūdį Europoje⁴⁹. Kita vertus, gali būti kvestionuojama, ar Europos Žmogaus Teisių Teismo formuojama plačioji teisėtų lūkesčių apsaugos samprata nėra pernelyg ankstyva, ypač turint omenyje tai, jog kai kurios iš susitarančiųjų valstybių formaliai teisėtų lūkesčių apsaugos principo apskritai nėra pripažinusios⁵⁰, o teisėtų lūkesčių apsaugą *contra legem* taiko tik mažuma valstybių⁵¹.

2. Teisėtų lūkesčių apsaugos patikros metodologija

Pirmojoje straipsnio dalyje išskirti pagrindiniai teisėtų lūkesčių apsaugos sampratos bruožai. Siekiant atskleisti šios doktrinos taikymo dėsningumus, būtina išsamiau įvertinti, kaip teisėtų lūkesčių apsaugos doktrinos elementai atsispindi Europos Žmogaus Teisių Teismo taikomoje teisėtų lūkesčių apsaugos patikros metodologijoje. Nors Europos Žmogaus Teisių Teismas savo praktikoje tiesiogiai nėra artikuliuavęs teisėtų lūkesčių apsaugos doktrinos taikymo schemas, teisėtų lūkesčių apsaugos klausimas paprastai⁵² yra sprendžiamas dviejų etapų (žingsnių) metu. Pirmojo etapo metu nustatoma, ar yra teisėtas lūkestis, t. y. ar tam tikros aplinkybės sukūrė individui teisėtus lūkesčius. Antrajame etape sprendžiamas teisėtų lūkesčių *apsaugos* klausimas. Būtent antrojo etapo metu konstatuojama, ar teisėtų lūkesčių nepateisinimas prieštarauja Konvencijos suponuojamiems imperatyvams. Vadinasi, pirmojo etapo metu žodis „teisėtas“ žymi, kad lūkestis yra vertas teisinio pripažinimo ir *prima facie* – teisinės apsaugos⁵³. Net ir tais atvejais, kai pareiškėjas, remdamasis faktais ir teise, pagrindžia turįs teisėtų lūkesčių, tai dar nereiškia, kad byla bus laimėta. Teisėto lūkesčio įrodymas yra pirmasis analizės

⁴⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2009 m. gruodžio 8 d. sprendimas byloje *Muñoz Díaz prieš Ispaniją*, pareiškimo Nr. 49151/07, ECHR 2009.

⁴⁹ Šiuo aspektu D. Blundell pažymi, kad Strasbūro teismas, patenkdamas ieškinį, kuris rėmėsi valdingų įgaliojimų naudojimu *ultra vires*, žengė didžiulį žingsnį į priekį iki tol visiškai nepildytoje srityje. BLUNDELL, D. *Ultra vires* Legitimate Expectations, p. 152.

⁵⁰ Dalis valstybių teisėtų lūkesčių apsaugos principą taiko tik ribotai, t. y. tiek, kiek sprendžiami klausimai yra susiję su Europos Sąjungos teise (pvz., Prancūzija, Vengrija), tačiau nacionalinėje teisėje ekspresyviai šio principo nepripažįsta. Tarptautinės konferencijos „The Protection of Legitimate Expectations under Administrative Law“ metu paskelbto S. Calmes-Brunet pranešimo „Protection of Legitimate Expectations under Administrative Law in France“ bei Z. Szente pranešimo „The Rise and Fall of an Unenumerated Principle: The Protection of Legitimate Expectations in Hungarian Public Law“ medžiaga.

⁵¹ Tarp šių valstybių paminėtinos Nyderlandų Karalystė, Danija, Šveicarija. Tarptautinės konferencijos „The Protection of Legitimate Expectations under Administrative Law“ metu paskelbtų R. Schlossels ir L. A. Kjellelvold-Hoegge pranešimo „The Protection of Legitimate Expectations under Netherlands Administrative Law“; S. H. Morup pranešimo „The Protection of Legitimate Expectations in Administrative Law in Denmark“; F. Uhlmann pranešimo „The Protection of Legitimate Expectations under Administrative Law in Switzerland“ medžiaga.

⁵² Teismo praktika šioje srityje nėra visiškai nuosekli. Tam tikrais atvejais teisėtų lūkesčių apsaugos klausimas gali būti sprendžiamas aiškiai neišskiriant teisėtų lūkesčių pagrindo ir jų apsaugos stadijos. Tokiu būdu Teismas gali konstatuoti, kad pareiškėjas neturi teisėtų lūkesčių teisių ribojimo proporcingumo vertinimo etape (žr., pvz., Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. sausio 19 d. sprendimas byloje *Huoltoasema Matti Eurén Oy ir kiti prieš Suomiją*, pareiškimo Nr. 26654/08).

⁵³ Reikia pažymėti, kad tokia pozicija labai retai artikuliuojama teismų praktikoje, tačiau ja remiasi ne vienas teisėtų lūkesčių doktriną nagrinėjęs mokslininkas. STEELE, I. Substantive legitimate expectations <...>, p. 305; WATSON, J. Clarity and ambiguity: a new approach to the test of legitimacy in the law of legitimate expectations. *Legal Studies*, Vol. 30, No. 4, 2010, p. 635; ELLIOT, M. Unlawful representations, Legitimate Expectations and Estoppel. *Judicial Review* 8, 2003, p. 80; THOMAS, R. *Legitimate Expectations* <...>, p. 62. Taip pat žr.: CRAIG, P. *EU Administrative Law*, p. 614.

žingsnis. Tik antrojo teisinio žingsnio metu Teismas tiria, ar valstybė laikėsi proporcingumo principo ir turėjo pakankamai svarių priežasčių nepateisinti teisėtų lūkesčių, o tokių nenustatęs, konstatuoja, kad valstybė pažeidė Konvencijos nuostatas. Ši metodologija teisėtų lūkesčių apsaugos kontekste nėra visiškai nauja – ja implicitiškai naudojasi Europos Sąjungos Teisingumo Teismas⁵⁴, ji gerai žinoma ir valstybių nacionalinėse teisės sistemose⁵⁵, *inter alia* implicitiškai taikoma Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje⁵⁶ bei Lietuvos administraciniuose teismuose⁵⁷. Remiantis įvardyta Europos Žmogaus Teisių Teismo teisėtų lūkesčių apsaugos patikros struktūra, kiekvieno etapo ypatumai įvertinami atskirai.

Pirmasis etapas: Teisėtų lūkesčių pagrindas

Asmuo, kuris siekia pagrįstai remtis teisėtų lūkesčių apsauga, pirmiausia turi parodyti, kad teisėti lūkesčiai yra grindžiami nuosavybės teise. Pagal Teismo praktiką, teisėti lūkesčiai gali būti grindžiami „egzistuojančia nuosavybe“ ir teisiniais reikalavimais⁵⁸. Bet kuriuo iš nurodytų atvejų teisėtais lūkesčiais, kaip nuosavybės komponentu, pareiškėjas gali remtis, jei lūkesčiai turi „pakankamą pagrindą nacionalinėje teisėje“⁵⁹. Pakankamas teisėtų lūkesčių pagrindas – plati koncepcija, neapsiribojanti vien individualiais administraciniais sprendimais. Išanalizavus Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką matyti, kad teisėtų lūkesčių šaltinių (pagrindų) gali būti šie valstybės institucijų aktai:

- 1) Teisinis reguliavimas *per se*. Teisėtus lūkesčius pagrįstai gali sukurti tam tikros įstatymų nuostatos. Teisėtų lūkesčių šaltiniu paprastai pripažįstamas galiojantis teisinis reguliavimas⁶⁰. Tačiau tam tikrais atvejais teisėtų lūkesčių šaltiniu gali būti vėliau prieštaraujančiu Konstitucijai

⁵⁴ CRAIG, P. *EU Administrative Law*, p. 649.

⁵⁵ Tarp šių valstybių paminėtinos Nyderlandų Karalystė, Šveicarija, Vokietija. Tarptautinės konferencijos „The Protection of Legitimate Expectations under Administrative Law“ metu paskelbtų R. Schlossels ir L. A. Kjelleveld-Hoegee pranešimo „The Protection of Legitimate Expectations under Netherlands Administrative Law“; F. Uhlmann pranešimo „The Protection of Legitimate Expectations under Administrative Law in Switzerland“; D. Zacharias pranešimo „The Protection of Legitimate Expectations under Administrative Law in Germany“ medžiaga.

⁵⁶ Reikia pažymėti, kad toks dviejų žingsnių testas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje *expressis verbis* nėra įtvirtintas ir gali būti dedukuojamas tik implicitiškai. Pavyzdžiui, Konstitucinis Teismas 2012 m. birželio 29 d. nutarime yra pripažinęs, kad asmenims dėl pensijos reformos klausimus reguliuojančio teisinio reguliavimo kilo teisėtas lūkestis. Toliau Teismas konstatavo, kad šio lūkesčio neįgyvendinimas dėl ekonomikos krizės yra konstituciškai pateisinamas. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2012 m. birželio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymo, jo pakeitimo ir papildymo įstatymų nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 78-4063. Šiuo aspektu taip pat paminėtina Konstitucinio Teismo suformuota doktrininė nuostata, jog asmuo pagrįstai gali tikėtis, kad, jeigu jis paklus teisei, vykdys įstatymų reikalavimus, jo lūkesčiai valstybės bus laikomi teisėtais, bus valstybės ginami ir saugomi. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2008 m. vasario 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 4 d. nutarimu Nr. 1568 „Dėl kvalifikacinių aukštojo teisinio išsilavinimo reikalavimų asmenims, norintiems įstatymų nustatyta tvarka eiti teisėjo pareigas, patvirtinimo“ patvirtintų kvalifikacinių aukštojo teisinio išsilavinimo reikalavimų asmenims, norintiems įstatymų nustatyta tvarka eiti teisėjo pareigas, atitikties Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 51 straipsnio 1 daliai (2002 m. sausio 24 d., 2004 m. gegužės 18 d., 2006 m. birželio 1 d. redakcijos), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo pakeitimo įstatymo įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 5 straipsnio 1 daliai. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 23-852.

⁵⁷ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A143-2834/2013; 2008 m. rugsėjo 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A575-1576/2008; 2009 m. sausio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A556-782/2009; 2012 m. spalio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A552-2758/2012.

⁵⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje *Hamer prieš Belgiją*, pareiškimo Nr. 21861/03, ECHR 2007-V.

⁵⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo didžioji kolegija. *Kopecký prieš Slovakiją*, pareiškimo Nr. 44912/98, 52 paragrafas.

⁶⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2011 m. spalio 25 d. sprendimo byloje *Valkov ir kiti prieš Bulgariją*, pareiškimo Nr. 2033/04, 86–87 paragrafai ir sprendimo byloje *Kechko prieš Ukrainą*, pareiškimo Nr. 63134/00, 26–28 paragrafai.

paskelbtas teisinis reguliavimas⁶¹ ar ir iki tam tikrų pakeitimų galiojęs teisinis reguliavimas⁶². Kita vertus, tokie atvejai vertintini kaip taisyklės išimtis, nes asmuo negali tikėtis, kad teisinis reguliavimas ateityje nekis⁶³ arba, atvirkščiai, pasikeis jo naudai. Šiuo aspektu paminėtina *Gratzinger* byla⁶⁴. Šioje byloje Teismo didžioji kolegija konstatavo, kad pareiškėjai neturi teisėtų lūkesčių dėl restitucijos, nes jie netenkina nacionaliniu teisiniu reguliavimu įtvirtintos pilietybės sąlygos. Teismas pabrėžė, kad tikėjimas, jog galiojantis teisinis reguliavimas bus pakeistas pareiškėjų naudai, negali būti laikomas teisėtų lūkesčių Konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnio tikslais forma. Tai, kad asmuo, negalintis pagrįsti savo reikalavimo įgyti nuosavybę natūra galiojančių teisės aktų nuostatomis, neturi teisėtų lūkesčių, pabrėžta ir daugumoje bylų prieš Lietuvą (šiuo klausimu žr. *Nekvedavičiaus, Jasiūnienės, Shub ir The Synod College* bylas)⁶⁵.

- 2) Galutinis administracinis sprendimas – visuotinai priimtinas teisėtų lūkesčių pagrindas⁶⁶. Prie šios grupės šaltinių visų pirma priskirtini viešosios administracijos išduodami leidimai (licencijos)⁶⁷. Kita vertus, teisėtus lūkesčius gali sukurti ir kiti galutiniai administraciniai aktai, turintys įtakos asmens nuosavybės teisėms⁶⁸. Vis dėlto, pagal Teismo praktiką, priimtas administracinis sprendimas negarantuoja teisėtų lūkesčių apsaugos, jeigu jis nėra baigtas įgyvendinti dėl teisinio reguliavimo pakeitimų⁶⁹, arba iš esmės pasikeičia aplinkybės, kurios buvo pagrindas jį priimti⁷⁰.
- 3) Su viešąja administracija sudaromos civilinio pobūdžio sutartys pagrįstai gali sukurti pareiškėjams teisėtus lūkesčius. Sutartys dėl valstybei priklausančio nekilnojamojo turto pardavimo⁷¹, nuomos⁷², kitokio perleidimo⁷³ ne kartą Teismo pripažintos teisėtų lūkesčių pagrindu.
- 4) Ilgą laiką egzistuojanti sisteminė situacija, kurią valstybės institucijos toleruoja, yra pripažįstama teisėtų lūkesčių šaltiniu, nepaisant to, ar tokia situacija atitinka įtvirtintą teisinį reguliavimą. Ši pozicija iš esmės grindžiama objektyviu poreikiu numatyti valstybės institucijos ateities veiksmus⁷⁴. Susiklosčiusios padėties toleravimas galimas įvairiomis formomis: veiksmų, sie-

⁶¹ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2009 m. birželio 11 d. sprendimo byloje *TRGO prieš Kroatiją*, pareiškimo Nr. 35298/04, 48 paragrafas.

⁶² Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Kjartan Asmundsson prieš Islandiją*, pareiškimo Nr. 60669/00.

⁶³ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas dėl priimtino byloje *Hasani prieš Kroatiją*, pareiškimo Nr. 20844/09; 2010 m. lapkričio 30 d. sprendimas byloje *Oklesen ir Pokopalsko Pogrebne Storitve Leopold Oklesen s.p. prieš Slovėniją*, pareiškimo Nr. 35264/04. Taip pat žr. Europos žmogaus teisių komisija. *X prieš Vokietijos Federacinę Respubliką*, pareiškimo Nr. 8410/78.

⁶⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo didžioji kolegija. 2002 m. liepos 10 d. sprendimo dėl priimtino byloje *Gratzinger ir Gratzingerova prieš Čekijos Respubliką*, pareiškimo Nr. 39794/98, ECHR 2002-VI, 69 paragrafas.

⁶⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Nekvedavičius prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 1471/05; *Jasiūnienė prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 41510/98; *Shub prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 17064/06; *The Synod College of the Evangelical Reformed Church of Lithuania prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 44548/98.

⁶⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Pine Valley Developments Ltd ir kiti prieš Airiją*, pareiškimo Nr. 12742/87; 2010 m. sausio 7 d. sprendimas byloje *Lyubomir Popov prieš Bulgariją*, pareiškimo Nr. 69855/01.

⁶⁷ Žr., pvz., Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Pine Valley Developments Ltd ir kiti prieš Airiją*, pareiškimo Nr. 12742/87.

⁶⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Lyubomir Popov prieš Bulgariją*, pareiškimo Nr. 69855/01.

⁶⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Hasani prieš Kroatiją*, pareiškimo Nr. 20844/09.

⁷⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2009 m. gruodžio 8 d. sprendimas byloje *Wieczorek prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 18176/05.

⁷¹ Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Fedorenko prieš Ukrainą*, pareiškimo Nr. 25921/02.

⁷² Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Stretch prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 44277/98.

⁷³ Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Ukraine-Tyumen prieš Ukrainą*, pareiškimo Nr. 22603/02.

⁷⁴ POPELIER, P. Legitimate expectations <...>, p. 15.

kiant nutraukti teisei prieštaraujančią situaciją, nesiėmimu⁷⁵, formalių leidimų naudotis ginčo nuosavybe išdavimu⁷⁶, ginčo nuosavybės apmokestinimu⁷⁷, oficialia nuosavybės registracija⁷⁸ bei kitokiu susiklosčiusios padėties pripažinimu⁷⁹.

- 5) Nuosekli teismų praktika, kaip teisėtų lūkesčių pagrindas, ypač svarbi kalbant apie teisėtus lūkesčius, kurie grindžiami teisiniais reikalavimais. Teismo pripažįstama, kad teisiniai reikalavimai turi pakankamą pagrindą nacionalinėje teisėje, jei juos savo aiškinimu pripažįsta nacionaliniai teismai, ir todėl jie gali būti kvalifikuojami „turtu“ pagal Konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnį⁸⁰. Pavyzdžiui, *Pressos Compania Naviera S. A. ir kiti prieš Belgiją* byloje⁸¹ tokiais reikalavimais pripažinti ieškiniai dėl žalos, siejamos su pilotų neapdairumu, atlyginimo. Atsižvelgus į nuoseklią nacionalinių teismų praktiką, pareiškėjai galėjo teigti turį teisėtus lūkesčius, kad jų teisė pareikšti ieškinį nebus panaikinta restrospektyviai, t. y. jiems jau inicijavus teismo procesus. Tai, kad įsiteisėjęs teismo sprendimas yra pakankamas pagrindas formuoti teisėtiems lūkesčiams, pripažinta ir *Nekvedavičius⁸² bei Jasiūnienė⁸³ prieš Lietuvą* byloje.

Sprendžiant, ar pareiškėjas turi teisėtų lūkesčių, svarbus pareiškėjo geros valios kriterijus, t. y. ar asmuo žinojo (turėjo žinoti) apie nuosavybės įgijimo ir naudojimosi ypatumus. Pavyzdžiui, *Huoltoasema Matti Eurén Oy* byloje⁸⁴ Teismas pabrėžė, kad pareiškėjai, vykdę ūkinę veiklą, susijusią su pavojingomis medžiagomis (kuru), turėjo žinoti, jog galiausiai šiai veiklai vykdyti teks įgyti aplinkos apsaugos leidimą. Panašiai Teismas išsprendė ir *Oklesen* bylą⁸⁵, kurioje pripažinta, kad pareiškėjas, laidojimo paslaugas *de facto* teikęs septynerius metus, pasinaudodamas teisinio reguliavimo vakuumu, ir *de jure* tokios galimybės netekęs šioje srityje priėmus atitinkamą teisinį reguliavimą, negali remtis teisėtų lūkesčių pažeidimu. *Ozden* byloje⁸⁶ Teismas konstatavo, kad pareiškėjo įsigytas žemės sklypas nuo pat pradžių Nekilnojamojo turto registre buvo registruotas kaip miškas, o jis pagal nacionalinę teisę negalėjo būti privačios nuosavybės objektu. Vadinas, pareiškėjas negalėjo turėti ir teisėtų lūkesčių įgyti ginčo nuosavybę.

Pirmojo patikros žingsnio metu nenustačius aplinkybių, kurios būtų pakankamas pagrindas formuoti pareiškėjo teisėtiems lūkesčiams, galimybė remtis Konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnio nuostatomis eliminuojama ir Teismo patikra baigiama šiame etape. Teisėtų lūkesčių *apsaugos* klau-

⁷⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo didžioji kolegija. *Öneryildiz prieš Turkiją*, pareiškimo Nr. 48939/99.

⁷⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo didžioji kolegija. 2010 m. kovo 29 d. sprendimo byloje *Depalle prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 34044/02, ECHR 2010, 68 paragrafas.

⁷⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Hamer prieš Belgiją*, pareiškimo Nr. 21861/03; taip pat žr. 2009 m. vasario 5 d. sprendimą byloje *Vontas ir kiti prieš Graikiją*, pareiškimo Nr. 43588/06.

⁷⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2009 m. lapkričio 24 d. sprendimas byloje *Yildir ir prieš Turkiją*, pareiškimo Nr. 21482/03.

⁷⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Muñoz Díaz prieš Ispaniją*, pareiškimo Nr. 49151/07.

⁸⁰ Žr., pvz., Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Jasiūnienė prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 41510/98; 1995 m. lapkričio 20 d. sprendimo byloje *Pressos Compania Naviera S.A. ir kiti*, pareiškimo Nr. 17849/91, A332, 31 paragrafą; 2002 m. balandžio 18 d. sprendimo byloje *Ouzounis ir kiti prieš Graikiją*, pareiškimo Nr. 49144/99, 24 paragrafą.

⁸¹ Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Pressos Compania Naviera ir kiti prieš Belgiją*, pareiškimo Nr. 17849/91.

⁸² Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Nekvedavičius prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 1471/05, 76 paragrafas.

⁸³ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2003 m. kovo 6 d. sprendimo byloje *Jasiūnienė prieš Lietuvą*, pareiškimo nr. 41510/98, 44 paragrafas. Atkreiptinas dėmesys, kad šioje byloje Teismas taip pat konstatavo, jog remiantis nacionaliniu teisiniu reguliavimu, pareiškėja neturėjo teisėtų lūkesčių atgauti nuosavybę natūra, tačiau valstybės institucijos privalėjo imtis atitinkamų veiksnių, kad už ginčo žemę būtų suteikta įstatyme numatyta kompensacija (sprendimo 41 paragrafas).

⁸⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Huoltoasema Matti Eurén Oy ir kiti prieš Suomiją*, pareiškimo Nr. 26654/08.

⁸⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Oklesen ir Pokopalisko Pogrebne Storitve Leopold Oklesen s.p. prieš Slovėniją*, pareiškimo Nr. 35264/04.

⁸⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. gegužės 3 d. sprendimas byloje *Ozden prieš Turkiją*, pareiškimo Nr. 11841/02.

simas sprendžiamas tik konstatavus (o tam tikrais atvejais implicitiškai pripažinus), kad pareiškėjo teisėti lūkesčiai yra jo nuosavybės dalis.

Antrasis etapas: Teisėtų lūkesčių apsaugos prielaidos

Sprendžiant, ar asmens teisėtiems lūkesčiams bus suteikta teisinė apsauga, apčiuotos ir pagrindinės teisinės kategorijos statusą turi proporcingumo principas⁸⁷. Iš nuoseklios Teismo praktikos matyti, kad visoks valstybės institucijos ribojimas naudotis nuosavybe ar ją įgyti, su kuria, be kita ko, siejami asmens teisėti lūkesčiai, turi būti pateisinamas. Pateisinamu pripažįstamas tik toks nuosavybės ribojimas, kuris atspindi teisingą viešojo intereso ir asmens pagrindinių teisių apsaugos pusiausvyrą. Kaip matyti iš *Nekvedavičius prieš Lietuvą*⁸⁸ bylos, asmens teisėtų lūkesčių nepaisymas gali rimtai sutrikdyti šią pusiausvyrą. Vertindamas, ar neapsaugojus pareiškėjo teisėtų lūkesčių, jis patirs pernelyg didelių apribojimų, kurių Konvencija netoleruoja, Teismas pabrėžia šiuos aspektus: 1) pareiškėjo gerą valią ir jam tenkančius padarinius ir 2) valstybės institucijų elgesį. Glaustai apžvelgiamas kiekvienas iš jų.

- 1) Asmens, kuris remiasi teisėtų lūkesčių apsauga, gera valia ir apdairumas⁸⁹ – esminė jo nuosavybės teisių apsaugos prielaida. Šiuo aspektu ypač svarbu, ar asmuo žinojo arba turėjo žinoti ir tam tikrais atvejais numatyti, kad atitinkamos nuosavybės turėjimas (įgijimas) prieštarauja teisei. Tai, ar asmuo žinojo arba turėjo žinoti apie ginčo nuosavybės teisinį statusą, visų pirma yra vertinama, atsižvelgiant į ginčo laikotarpiu galiojusį teisinį reguliavimą. Kitaip tariant, jei įstatymas, kuris yra aiškus ir tinkamai paskelbtas, įtvirtina tam tikrus draudimus, susijusius su ginčo nuosavybės turėjimu, asmuo negali remtis teisėtų lūkesčių apsauga, siekdamas, kad įstatymas jam nebūtų taikomas, nepaisant to, ar valstybės institucijos laikinai toleruoja susiklosčiusią padėtį⁹⁰. Pareiškėjai, kurie žino, kad naudojimasis tam tikra nuosavybe gali būti ateityje apribotas, kai jie ją įsigyja, negali remtis šia aplinkybe prieš valstybės institucijas⁹¹.

Žinojimo arba turėjimo žinoti standartas Teismo praktikoje nėra siejamas su pareiga abejoti valstybės institucijų įgaliojimais⁹² ir jų panaudojimo būdu⁹³ ar oficialiais valstybės registruose skelbiamais

⁸⁷ Šiame kontekste pažymėtina, kad, atsižvelgus į Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, teisės moksle siūloma proporcingumo principo taikymo sritį plėsti. Kaip nurodo A. Underwood, proporcingumo koncepcijos taikymas teisėtų lūkesčių doktrinai pašalina prieštaravimus ir suteikia lankstumo (UNDERWOOD, A. Legitimate Expectations: Current issues, p. 296; taip pat žr. BLUNDELL, D. *Ultra Vires* Legitimate Expectations, p. 152). Maža to, teigiama, kad proporcingumo principas gali tapti tinkamu testu net ir tais atvejais, kai kilęs ginčas nėra susijęs su Konvencijos garantuojamomis teisėmis. STEELE, I. Substantive legitimate expectations <...>, p. 317, VANDERMAN, Y. *Ultra Vires* Legitimate Expectations <...>, p. 89, 101. Bendro pobūdžio teisėtų lūkesčių apsaugos principo ir proporcingumo principo sąsajas yra įvardiję ir Lietuvos teisės mokslininkai. PRANEVIČIENĖ, B. Teisėtų lūkesčių principo samprata <...>, p. 45; PRANEVIČIENĖ, B. Teisėtų lūkesčių principo esmė <...>, p. 225; KARGAUDIENĖ, A. Teisėtų lūkesčių (apsaugos) principas, p. 139–140.

⁸⁸ Šioje byloje Teismas konstatavo, kad Lietuvai neįvykdžius 2001 m. teismo sprendimo buvo nepateisinamai paveiktas pareiškėjo teisėtus lūkesčius gauti kompensaciją nuosavybės atkūrimo procedūros metu. Atsižvelgus į tai, buvo sutrikdyta viešojo ir pareiškėjo asmeninio intereso pusiausvyra, ir jis patyrė pernelyg didelę naštą. Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Nekvedavičius prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 1471/05, 91 paragrafas. Taip pat žr. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2003 m. kovo 6 d. sprendimo byloje *Jasiūnienė prieš Lietuvą*, pareiškimo nr. 41510/98, 46 paragrafą.

⁸⁹ Šį aspektą P. Popelier įvardija kaip tinkamo elgesio standartą. POPELIER, P. Legitimate expectations <...>, p. 15.

⁹⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo didžioji kolegija. *Depalle prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 34044/02. Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Fredin prieš Švediją (Nr. 1)*, pareiškimo Nr. 12033/86.

⁹¹ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1989 m. spalio 25 d. sprendimo byloje *Allan Jacobsson prieš Švediją (No. 1)*, pareiškimo Nr. 10842/84, Series A no. 163, 60–62 paragrafai; *Fredin prieš Švediją (No. 1)*, pareiškimo Nr. 12033/86, 54 paragrafas; 2009 m. birželio 23 d. sprendimas dėl priimtimumo byloje *Łącz prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 22665/02.

⁹² Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Fedorenko prieš Ukrainą*, pareiškimo Nr. 25921/02; *Ukraine-Tyumen prieš Ukrainą*, pareiškimo Nr. 22603/02, 58 paragrafas.

⁹³ Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Stretch prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 44277/98.

duomenimis apie ginčo nuosavybę⁹⁴. Šiuo klausimu Teismas yra pažymėjęs, kad tais atvejais, kai institucija mano galinti pasinaudoti jai suteiktais įgaliojimais tam tikru būdu, neatrodo nepagrįsta, kad pareiškėjas turi tokį patį įsitikinimą⁹⁵.

Reikia pripažinti, kad geros valios vertinimas yra subjektyvus etapas, glaudžiai susijęs su kiekvienos bylos individualiomis aplinkybėmis ir kiekvienu pareiškėju. Vertindamas, ar asmuo, kuris remiasi teisėtų lūkesčių apsauga, veikia gera valia, Teismas atsižvelgia į pareiškėjo asmeninę ir socialinę padėtį. Šis aspektas buvo ypač pabrėžiamas, sprendžiant *Pyrantienė prieš Lietuvą* bylą⁹⁶. Pareiškėjai 1996 m. valstybės parduotas žemės sklypas 2005 m. buvo grąžintas natūra buvusių savininkų įpėdinams, paaiškėjęs, kad dar 1991 m. į jį pretendavo piliečiai, turintys teisę atkurti nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą. Tuo metu pareiškėjai sumokėta 1 466 litų kompensacija, kuri atitiko 1996 m. už sklypą pareiškėjos sumokėtą investicinių čekių vertę. Tokiomis aplinkybėmis Teismas pabrėžė, kad pareiškėja žemės sklypą prarado būdama 63 metų, jai nuo 1994 m. buvo nustatytas neįgalumas. Be to, ginčo žemės sklypą pareiškėja naudojo ūkininkauti ir tai buvo vienas iš pagrindinių jos pajamų šaltinių. Vertindamas pareiškėjos teisėtus lūkesčius, Teismas pažymėjo, kad pareiškėjos gera valia, kuria ji įgijo ginčo nuosavybę, niekada nebuvo ginčijama nacionalinėje teisėje. Pareiškėja nežinojo, kad žemė jai buvo parduota pažeidžiant teisę. Be to, byloje nebuvo jokių duomenų, kad pareiškėja turėjo žinoti apie problemas, susijusias su žemės sklypu, kurį ji vėliau įsigijo iš valstybės. Teismas pabrėžė, kad nagrinėjamu atveju pareiškėja buvo paprasta pilietė, nesinaudojanti jokiais privilegijomis, o žemės sklypo pardavimas vyko remiantis įstatymais, taikomais visiems asmenims. Teismo vertinimu, nacionaliniai teismai kur kas daugiau dėmesio skyrė žemės pardavimo sandoriui panaikinti ir buvusių savininkų teisių gynybai, tačiau nesugebėjo deramai įvertinti *bona fide* savininkės, pareiškėjos, nuosavybės teisių ir teisėtų lūkesčių.

Žinojimo arba turėjimo žinoti standartas yra griežtesnis, kalbant apie ūkinę veiklą vykdančius subjektus. Šiuo aspektu svarbus rizikos elementas, neišvengiamai būdingas ūkinei veiklai⁹⁷. *Pine Valley Developments Ltd* byloje⁹⁸ nustatyta, kad pareiškėjai įsigijo nuosavybę, kliaudamiesi registro informacija, jog ginčo nuosavybei yra suteiktas statybos leidimas, leisiantis jiems vykdyti investicinę veiklą. Vėliau paaiškėjo, kad statybos leidimas buvo suteiktas valstybės institucijoms viršijus įgaliojimus, nes planuojamas sklypo investicinis vystymas prieštaravo bendrajam planui, kuris toje vietoje numatė žaliąją juostą. Teismas, vertindamas susiklosčiusią padėtį, atsižvelgė į tai, jog pareiškėjai vykdė komercinę veiklą, kuri savo prigimtimi yra susijusi su rizikos elementu. Be to, Teismas pabrėžė, kad pareiškėjai žinojo ne tik apie bendrąjį planą, bet ir apie vietos institucijų prieštaravimus, susijusius su šio plano reikalavimų nesilaikymu. Atsižvelgus į tai nuspręsta, kad leidimo panaikinimas buvo proporcinga priemonė.

- 2) Minėta, kad valstybės institucijų elgesys gali būti pagrindas formuotis suinteresuoto asmens teisėtiems lūkesčiams. Kita vertus, valstybės institucijų veiksmai (neveikimas) taip pat vertinami, sprendžiant dėl teisėtų lūkesčių apsaugos suteikimo⁹⁹. Šiuo aspektu labai svarbu atkreipti dėmesį, kad Teismo praktikoje skirtingai vertinamos situacijos, kai valstybės institucijos implicitiškai toleruoja susiklosčiusią padėtį ir kai valstybės institucijos aktyviais veiksmais prisideda prie tam tikros situacijos, prieštaraujančios teisei, sukūrimo.

⁹⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Yildirim prieš Turkiją*, pareiškimo Nr. 21482/03, 41 paragrafas; *N. A. ir kiti prieš Turkiją*, pareiškimo Nr. 37451/97, 39 paragrafas.

⁹⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Stretch prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 44277/98.

⁹⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Pyrantienė prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 45092/07.

⁹⁷ WHITE, R.; OVEY, C. *The European Convention on Human Rights*, p. 485.

⁹⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Pine Valley Developments Ltd ir kiti prieš Airiją*, pareiškimo Nr. 12742/87.

⁹⁹ Taip pat žr.: POPELIER, P. *Legitimate expectations* <...>, p. 15.

Pasyvus valstybės institucijų sutikimas dėl susiklosčiusios padėties, prieštaraujančios teisei, nereiškia, kad suinteresuotas asmuo gali pagrįstai tikėtis, jog ši padėtis, *inter alia* nuosavybė, bus išlaikyta ateityje. Implicitinio valstybės institucijų sutikimo pavyzdys yra *Hamer* byla¹⁰⁰. Šioje byloje nustatyta, kad 1967 m. pastatytas ir vėliau pareiškėjos paveldėtas namas miško teritorijoje, kurioje statyba buvo draudžiama, buvo nugriautas tik 2004 metais. Šiomis aplinkybėmis Teismas pabrėžė, kad valstybės institucijos toleravo susiklosčiusią padėtį 27 metus ir 10 metų po pažeidimų nustatymo. Teismui nekilo abejonių, kad, nugriaudamos namą, valstybės institucijos siekė teisėto tikslo – apsaugoti miško zoną, kurioje statyba buvo draudžiama. Tačiau Teismas taip pat pabrėžė, kad valstybės institucijos pačios prisidėjo prie situacijos, prieštaraujančios nustatytam teisiniam reguliavimui, tęsimosi. Pareiškėja įregistravo nuosavybės teises 1993 m., sumokėjo paveldėjimo mokesčių ir mokėjo nekilnojamojo turto mokesčių. Namui valstybinė įmonė tiekė vandenį. Vis dėlto Teismas konstatavo, kad tai, jog pareiškėja nebuvo nuosavybės savininkė, kai namas buvo pastatytas, ir tai, kad institucijos nesugebėjo reaguoti ilgą laiką, negalėjo pareiškėjai sudaryti įspūdžio, kad nebus pradėtos tam tikros procedūros dėl namo nugriovimo.

Nuo šios bylos pastebimai skiriasi Turkijos pakrantės bylos, kuriose Teismas pripažino, kad valstybės institucijos aktyviais veiksmais prisidėjo prie teisei prieštaraujančios situacijos susidarymo¹⁰¹. *N. A. ir kiti prieš Turkiją* byloje¹⁰² nustatyta, kad pareiškėjai paveldėjo žemę pakrantėje ir įregistravo ją registre, tinkamai mokėjo visus mokesčius. Gavę atitinkamus leidimus, pareiškėjai ginčo žemėje pradėjo viešbučio statybas. Kai statyba buvo pradėta, kompetentinga valstybės institucija inicijavo procedūrą dėl nuosavybės registracijos pripažinimo neteisėta ir pastato nugriovimo, nes pagal nacionalinį reguliavimą pakrantės žemė negalėjo būti įgyta privačių asmenų. Teismas pabrėžė, kad valstybės institucijos aktyviai skatino investuoti ginčo teritorijoje (išdavė turizmo ir investavimo sertifikatą). Tokiu būdu ši byla nebuvo susijusi su paprastu valstybės institucijų implicitiniu sutikimu. Valstybės institucijų aktyvus veikimas, prisidėjęs prie teisei prieštaraujančios padėties susidarymo, Teismo įvertintas kaip pagrindas saugoti gera valia veikusio asmens teisėtus lūkesčius naudotis nuosavybe.

Išvados

1. Nors teisėtų lūkesčių apsaugos doktrina Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje akceptuota palyginti neseniai – 1991 m., ji taikoma intensyviai. Ekstensyvų teisėtų lūkesčių doktrinos taikymo pobūdį parodo ne tik doktrinos veikimo srities plėtra, bet ir *ultra vires* teisėtų lūkesčių apsaugos pripažinimas.
2. Klasikine teisėtų lūkesčių apsaugos veikimo sritimi laikytini Europos žmogaus teisių konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnio, garantuojančio nuosavybės apsaugą, nuostatų taikymo atvejai, susiję su galutinių administracinių sprendimų atšaukimu.
3. Teisėtų lūkesčių apsaugos doktrina Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje funkcionuoja kaip priemonė, pildanti sąvokos „nuosavybė“, įtvirtintos Konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsnyje, turinį, taip pat kaip asmens teisių ribojimo proporcingumo patikros dalis.
4. Teisėti lūkesčiai pripažįstami sudedamąja nuosavybės dalimi, kai nustatoma, kad jie turi pagrindą (šaltinį) – konkretų ryšį su egzistuojančia nuosavybe ar teisiniais reikalavimais ją įgyti, kuri patvirtina viešosios valdžios aktai. Teisėtų lūkesčių šaltiniu paprastai pripažįstama: teisinis reguliavimas,

¹⁰⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Hamer prieš Belgiją*, pareiškimo Nr. 21861/03.

¹⁰¹ Šiuo aspektu reikia pažymėti, kad lyginamąjį *Hamer* ir *Turkijos pakrantės* bylų vertinimą pateikė pats Teismas, tiesiogiai nurodydamas, kad *Turkijos pakrantės* bylos nebuvo susijusios su paprastu valstybės institucijų implicitiniu sutikimu, kaip buvo *Hamer* bylos atveju, pastarojoje nustačius, jog namas buvo pastatytas pareiškėjos tėvams neturėjus leidimo. Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Hamer prieš Belgiją*, pareiškimo Nr. 21861/03, 87 paragrafas.

¹⁰² Europos Žmogaus Teisių Teismas. *N. A. ir kiti prieš Turkiją*, pareiškimo Nr. 37451/97.

- galutiniai administraciniai sprendimai, civilinio pobūdžio sutartys, sudaromos su viešąja administracija, sisteminga administracinė praktika ir nuosekli teismų praktika.
5. Suinteresuoto asmens gera valia – viena iš esminių teisėtų lūkesčių apsaugos prielaidų Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje. Šiuo aspektu ypač svarbu, ar asmuo žinojo arba turėjo žinoti ir tam tikrais atvejais numatyti, kad atitinkamos nuosavybės turėjimas (įgijimas) prieštarauja teisei. Ne mažiau reikšmingas teisėtų lūkesčių apsaugos kriterijus, Teismo manymu, valstybės institucijų veiksmai (neveikimas), skatinantys teisėtų lūkesčių formavimąsi.
 6. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimuose, priimtuose bylose *Jasiūnienė* ir *Nekvedavičius prieš Lietuvą*, suformuotos nuostatos ypač aktualios viešojo administravimo subjektų veiklai nuosavybės teisių atkūrimo srityje. Šiuo aspektu pažymėtina, kad netikrumas, kurį sukuria ilgai trunkantis nuosavybės teisių atkūrimas, pažeidžia asmens teisėtus lūkesčius bei sutrikdo viešojo intereso ir asmens privačių interesų pusiausvyrą. Europos Žmogaus Teisių Teismo *Pyrantienė prieš Lietuvą* byloje suformuotos nuostatos gali tapti reikšmingu kriterijumi nacionalinių teismų praktikos formavimuisi, sprendžiant konkuruojančių interesų pusiausvyros nustatymo klausimus restitucijos srityje. Šiuo požiūriu reikalaujama deramai įvertinti *bona fide* asmens nuosavybės teisės ir teisėtus lūkesčius.

LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai

1. 1950 m. lapkričio 4 d. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 96-3016.

Specialioji literatūra

2. BAKAVECKAS, A. *Administracinė teisė: teorija ir praktika. I dalis*: vadovėlis. Vilnius: MES, 2012.
3. BAKAVECKAS, A., et al. *Lietuvos administracinė teisė: Bendroji dalis*: Mykolo Romerio universiteto vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
4. BLUNDELL, D. *Ultra vires* Legitimate Expectations. *Judicial Review* 10, 2005, p. 147–155.
5. CRAIG, P. *EU Administrative Law*. New York: Oxford University Press, 2006.
6. ELLIOT, M. Unlawful Representations, Legitimate Expectations and Estoppel. *Judicial Review* 8, 2003, p. 71–80.
7. HANNETT, S.; BUSCH, L. *Ultra vires* Representations and Illegitimate Expectations. *Public Law*, 2005, Win., p. 729–739.
8. HARRIS, D., et al. *Law of the European Convention on Human Rights*. New York: Oxford University Press, 2009.
9. JOČIENĖ, D.; ČILINSKAS, K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005.
10. KARGAUDIENĖ, A. Teisėtų lūkesčių (apsaugos) principas. Iš *Viešosios teisės tyrimai: de jure ir de facto problematika*: mokslo studija. Atsakingasis redaktorius G. Mesonis. Vilnius: Leidykla MES, 2013, p. 126–140.
11. PAUŽAITĖ-KULVINSKIENĖ, J. *Administracinė justicija: teorija ir praktika*: monografija. Vilnius: Justitia, 2005.
12. POPELIER, P. Legitimate Expectations and the Law Maker in the Case Law of the European Court of Human Rights. *European Human Rights Law Review* 10, 2006, p. 10–24.
13. PRANEVIČIENĖ, B. Teisėtų lūkesčių principo esmė ir teisėtų lūkesčių apsaugos galimybės administraciniuose teismuose. Iš *Administraciniai teismai Lietuvoje: nūdienos iššūkiai*: kolektyvinė monografija, skirta Lietuvos administracinių teismų dešimtmečiui. Atsakingasis redaktorius V. Valančius. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2010, p. 213–227.
14. PRANEVIČIENĖ, B. Teisėtų lūkesčių principo samprata ir teisėtų lūkesčių apsaugos modeliai Europos Sąjungos administracinėje erdvėje. *Jurisprudencija*, 2007, t. 6(96), p. 43–49.
15. PRANEVIČIENĖ, B. The Concept of Legitimate Expectations and Problems of Implementation of the Principle of Legitimate Expectations in Lithuania. *Administrative un Kriminalla Justicija, Latvijas Policijas akademijas zinatniski teoretiks žurnals*, 2007, Nr. 3, p. 50–60.
16. PRANEVIČIENĖ, B.; MIKALAUŠKAITĖ-ŠOSTAKIENĖ, K. Guarantee of Principles of Legitimate Expectations, Legal Certainty and Legal Security in the Territorial Planning Process. *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(2), p. 643–656.

17. SCHØNBERG, S. *Legitimate Expectations in Administrative Law*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
18. SCHWARZE, J. *European Administrative Law*. London: Sweet & Maxwell; Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006.
19. STEELE, I. Substantive Legitimate Expectations: Striking the Right Balance? *Law Quarterly Review* 121, 2005, p. 300–328.
20. ŠILEIKIS, E. Teisėtų lūkesčių principas ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija. *Konstitucinė jurisprudencija*, 2010, Nr. 3, p. 236–255.
21. TAMINSKAS, A. Galimybės riboti įgytąsias socialines teises interpretavimas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Konstitucinė jurisprudencija*, 2010, Nr. 2, p. 150–165.
22. THOMAS, R. *Legitimate Expectations and Proportionality in Administrative Law*. Oxford: Hart Publishing, 2000.
23. UNDERWOOD, A. Legitimate Expectation: Current Issues. *Judicial Review* 11, 2006, p. 294–297.
24. VALANČIUS, V.; KAVALNĖ, S. *Europos Sąjungos teisės įgyvendinimas Lietuvos administracinėje teisėje*: monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009.
25. VANDERMAN, Y. *Ultra Vires* Legitimate Expectations: An Argument for Compensation. *Public Law*, 2012, p. 85–104.
26. WATSON, J. Clarity and Ambiguity: a New Approach to the Test of Legitimacy in the Law of Legitimate Expectations. *Legal Studies*, Vol. 30, No. 4, 2010, p. 633–652.
27. WHITE, R., OVEY, C. *The European Convention on Human Rights*. New York: Oxford University Press, 2010.
28. ŽALTAUSKAITĖ-ŽALIMIENĖ, S. Teisinio saugumo principas ir Lietuvos Respublikos Konstitucija. Iš *Lietuvos Respublikos Konstitucijos dešimtmetis: patirtis ir iššūkiai*: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Sudarytojai E. Kūris ir E. Masnevaitė. Klaipėda: Lietuvos notarų rūmai, 2012, p. 136–155.

Praktinė medžiaga

29. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2001 m. liepos 12 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo 4 straipsnio 1 ir 2 dalių, 5 straipsnio 1 ir 3 dalių, 7 straipsnio 3 dalies 1 punkto, 4, 5 ir 6 dalių, šio įstatymo priedėlio ii skirsnio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 6 priedėlio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo pakeitimo įstatymo 9 straipsnio, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 29 d. nutarimo Nr. 499 „Dėl valstybinės valdžios, valstybės valdymo ir teisėsaugos organų vadovų bei kitų pareigūnų laikinos bandomosios darbo apmokėjimo tvarkos“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimo Nr. 666 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros sistemos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento pareigūnų bei kitų darbuotojų darbo apmokėjimo“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 62-2276; atitaisymas – 2001, nr. 86.
30. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2012 m. birželio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymo, jo pakeitimo ir papildymo įstatymų nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 78-4063.
31. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2008 m. vasario 20 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 4 d. nutarimu Nr. 1568 „Dėl kvalifikacinių aukštojo teisinio išsilavinimo reikalavimų asmenims, norintiems įstatymų nustatyta tvarka eiti teisėjo pareigas, patvirtinimo“ patvirtintų kvalifikacinių aukštojo teisinio išsilavinimo reikalavimų asmenims, norintiems įstatymų nustatyta tvarka eiti teisėjo pareigas, atitikties Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 51 straipsnio 1 daliai (2002 m. sausio 24 d., 2004 m. gegužės 18 d., 2006 m. birželio 1 d. redakcijos), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo pakeitimo įstatymo įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 5 straipsnio 1 daliai. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 23-852.
32. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1989 m. spalio 25 d. sprendimas byloje *Allan Jacobsson prieš Švediją* (No. 1), pareiškimo nr. 10842/84, Series A no. 163.
33. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1991 m. lapkričio 29 d. sprendimas byloje *Pine Valley Developments Ltd ir kiti prieš Airiją*, pareiškimo nr. 12742/87, Series A no. 222, p. 23.
34. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1991 m. vasario 18 d. sprendimas byloje *Fredin prieš Švediją* (Nr. 1), pareiškimo nr. 12033/86, Series A no. 192.
35. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1995 m. lapkričio 20 d. sprendimas byloje *Pressos Compania Naviera S. A. ir kiti*, pareiškimo nr. 17849/91, A332.
36. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2002 m. balandžio 18 d. sprendimas byloje *Ouzounis ir kiti prieš Graikiją*, pareiškimo nr. 49144/99.

37. Europos Žmogaus Teisių Teismo didžioji kolegija. 2002 m. liepos 10 d. sprendimas dėl priimtumo byloje *Grazinger ir Grazingerova prieš Čekijos Respubliką*, pareiškimo nr. 39794/98, ECHR 2002-VI.
38. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2002 m. gruodžio 5 d. sprendimas dėl priimtumo byloje *The Synod College of the Evangelical Reformed Church of Lithuania prieš Lietuvą*, pareiškimo nr. 44548/98.
39. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2003 m. kovo 6 d. sprendimas byloje *Jasiūnienė prieš Lietuvą*, pareiškimo nr. 41510/98.
40. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2003 m. birželio 24 d. sprendimas byloje *Stretch prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo nr. 44277/98.
41. Europos Žmogaus Teisių Teismo didžioji kolegija. 2004 m. rugsėjo 28 d. sprendimas byloje *Kopecký prieš Slovakiją*, pareiškimo nr. 44912/98, ECHR 2004-IX.
42. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2004 m. spalio 12 d. sprendimas byloje *Kjartan Asmundsson prieš Islandiją*, pareiškimo nr. 60669/00, ECHR 2004-IX.
43. Europos Žmogaus Teisių Teismo didžioji kolegija. 2004 m. lapkričio 30 d. sprendimas byloje *Öneryıldız prieš Turkiją*, pareiškimo nr. 48939/99, ECHR 2004-XII.
44. Europos Žmogaus Teisių Teismo didžioji kolegija. 2005 m. spalio 6 d. sprendimas byloje *Draon prieš Prancūziją*, pareiškimo nr. 1513/03.
45. Europos Žmogaus Teisių Teismo didžioji kolegija. 2005 m. spalio 6 d. sprendimas byloje *Maurice prieš Prancūziją*, pareiškimo nr. 11810/03, ECHR 2005-IX.
46. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2005 m. spalio 11 d. sprendimas byloje *N. A. ir kiti prieš Turkiją*, pareiškimo nr. 37451/97, ECHR 2005-X.
47. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2005 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje *Kechko prieš Ukrainą*, pareiškimo nr. 63134/00.
48. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2006 m. vasario 7 d. sprendimas byloje *Mursel Eren prieš Turkiją*, pareiškimo nr. 60856/00.
49. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2006 m. birželio 1 d. sprendimas byloje *Fedorenko prieš Ukrainą*, pareiškimo nr. 25921/02.
50. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2006 m. liepos 6 d. sprendimas byloje *Zhigalev prieš Rusiją*, pareiškimo nr. 54891/00.
51. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. gegužės 3 d. sprendimas byloje *Özden prieš Turkiją*, pareiškimo nr. 11841/02.
52. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. spalio 23 d. sprendimas byloje *Gjonbocari ir kiti prieš Albaniją*, pareiškimo nr. 10508/02.
53. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. lapkričio 22 d. sprendimas byloje *Ukraine-Tyumen prieš Ukrainą*, pareiškimo nr. 22603/02.
54. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2007 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje *Hamer prieš Belgiją*, pareiškimo nr. 21861/03, ECHR 2007-V.
55. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2009 m. vasario 5 d. sprendimas byloje *Vontas ir kiti prieš Graikiją*, pareiškimo nr. 43588/06.
56. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2009 m. birželio 11 d. sprendimas byloje *TRGO prieš Kroatiją*, pareiškimo nr. 35298/04.
57. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2009 m. birželio 23 d. sprendimas dėl priimtumo byloje *Łączz prieš Lenkiją*, pareiškimo nr. 22665/02.
58. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2009 m. birželio 30 d. sprendimas dėl priimtumo byloje *Shub prieš Lietuvą*, pareiškimo nr. 17064/06.
59. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2009 m. lapkričio 24 d. sprendimas byloje *Yildir ir kiti prieš Turkiją*, pareiškimo nr. 21482/03.
60. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2009 m. gruodžio 8 d. sprendimas byloje *Muñoz Díaz prieš Ispaniją*, pareiškimo nr. 49151/07, ECHR 2009.
61. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2009 m. gruodžio 8 d. sprendimas byloje *Wieczorek prieš Lenkiją*, pareiškimo nr. 18176/05.
62. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. sausio 7 d. sprendimas byloje *Lyubomir Popov prieš Bulgariją*, pareiškimo nr. 69855/01.
63. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. sausio 19 d. sprendimas byloje *Huoltoasema Matti Eurén Oy ir kiti prieš Suomiją*, pareiškimo nr. 26654/08.
64. Europos Žmogaus Teisių Teismo didžioji kolegija. 2010 m. kovo 29 d. sprendimas byloje *Depalle prieš Prancūziją*, pareiškimo nr. 34044/02, ECHR 2010.
65. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas dėl priimtumo byloje *Hasani prieš Kroatiją*, pareiškimo nr. 20844/09.
66. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. lapkričio 30 d. sprendimas byloje *Oklesen ir Pokopalisko Pogrebne Storitve Leopold Oklesen s.p. prieš Sloveniją*, pareiškimo nr. 35264/04.

67. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2011 m. gegužės 31 d. sprendimas byloje *Maggio ir kiti prieš Italiją*, pareiškimo nr. 46286/09.
68. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2011 m. birželio 28 d. sprendimas byloje *Nunez prieš Norvegiją*, pareiškimo nr. 55597/09.
69. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2011 m. spalio 25 d. sprendimas byloje *Valkov ir kiti prieš Bulgariją*, pareiškimo nr. 2033/04.
70. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2011 m. gruodžio 8 d. sprendimas byloje *Althoff ir kiti prieš Vokietiją*, pareiškimo nr. 5631/05.
71. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2013 m. lapkričio 12 d. sprendimas byloje *Pyrantienė prieš Lietuvą*, pareiškimo nr. 45092/07.
72. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2013 m. gruodžio 10 d. sprendimas byloje *Nekvedavičius prieš Lietuvą*, pareiškimo nr. 1471/05.
73. Europos žmogaus teisių komisija. 1979 m. gruodžio 13 d. sprendimas dėl priimtumo byloje *X prieš Vokietijos Federacinę Respubliką*, pareiškimo nr. 8410/78, D.R. 18, p. 216.
74. Europos žmogaus teisių komisija. 1984 m. spalio 3 d. sprendimas dėl priimtumo byloje *Batelaan ir Huiges prieš Nyderlandus*, pareiškimo nr. 10438/83, D.R. 41, p. 170.
75. Europos žmogaus teisių komisija. 1984 m. gruodžio 5 d. sprendimas dėl priimtumo byloje *Pudas prieš Švediją*, pareiškimo nr. 10426/83, D.R. 40, p. 234.
76. Europos žmogaus teisių komisija. 1985 m. spalio 7 d. sprendimas dėl priimtumo byloje *M. prieš Vokietiją*, pareiškimo nr. 10748/84, D.R. 44, p. 203.
77. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1957 m. liepos 12 d. sprendimas, *Dineke Algera, Giacomo Cicconardi, Simone Coutraud, Ignazio Genuardi, Félicie Steichen prieš Common Assembly of the European Coal and Steel Community* sujungtose bylose 7/56, 3/57 to 7/57, ECR 39.
78. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A143-2834/2013.
79. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2008 m. rugsėjo 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A575-1576/2008.
80. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2009 m. sausio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A556-782/2009.
81. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2012 m. spalio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A552-2758/2012.

Kita

82. 2012 m. spalio 11–12 d. Bergensis Universitas (Norvegija) kartu su Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law rengtos tarptautinės konferencijos „The Protection of Legitimate Expectations under Administrative Law“, vykusios Bergene, Norvegijoje, medžiaga: R. Schlossels ir L. A. Kjellevoid-Hoegee pranešimas „The Protection of Legitimate Expectations under Netherlands Administrative Law“; H. Wenander pranešimas „The Protection of Legitimate Expectations under Swedish Administrative Law“; D. Zacharias pranešimas „The Protection of Legitimate Expectations under Administrative Law in Germany“; S. Calmes-Brunet pranešimas „Protection of Legitimate Expectations under Administrative Law in France“; Z. Sente pranešimas „The Rise and Fall of an Unenumerated Principle: The Protection of Legitimate Expectations in Hungarian Public Law“; S. H. Morup pranešimas „The Protection of Legitimate Expectations in Administrative Law in Denmark“; F. Uhlmann pranešimas „The Protection of Legitimate Expectations under Administrative Law in Switzerland“.

83. Lietuvos teismų informacinės sistemos LITEKO duomenys dėl 2001–2005 m. laikotarpiu teismo praktikos, susijusios su teisėtų lūkesčių apsaugos principo taikymu [interaktyvus. Žiūrėta 2013 m. lapkričio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://liteko.teismai.lt/viesasprennimupaieska/detalipaieska.aspx>>.

THE PROTECTION OF LEGITIMATE EXPECTATIONS IN THE CASE LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Audronė Gedmintaitė

S u m m a r y

The article considers the ways in which the notion “legitimate expectations” is interpreted and applied in the case law of the European Court of Human Rights. Part I of the article begins with the evolution of the concept of legitimate expectations and its main features. The focus in Part II shifts to the main principles guiding the judicial review concerning the protection of legitimate expectations as they have been developed by the European Court of Human Rights. It is claimed that the Court applies a legal test that involves a two-stage inquiry. First, it is established whether the expectations

of the individual have a solid basis to be recognized as legitimate. Meanwhile, at the second stage the Court will inquire whether the interference with the peaceful enjoyment of possessions is proportionate and there is some overriding public interest justifying the defeat of legitimate expectations.

Having analysed the genesis and the main features of the concept of legitimate expectations, it is demonstrated that there are two elements at the core of the concept. Legitimate expectations are recognized as a constituent part of the property. They also appear as a part in justification test, mainly in assessing whether the interference by a public authority with the peaceful enjoyment of possessions is proportionate. The overview of these elements leads the author to conclude that in the case law of the European Court of Human Rights the protection of legitimate expectations is applied in an extensive manner. Meanwhile, the scope of the protection provided by the doctrine is primarily determined by the assessment of good faith of the person concerned.

Īteikta 2013 m. lapkričio 12 d.

Priimta publikuoti 2014 m. vasario 19 d.